

روزشمار جنگ

سه شنبه

۱۱ خرداد ۱۳۶۱

۸ شعبان ۱۴۰۲

۱ ژوئن ۱۹۸۲

۵۲۲

نیروهای عراقی با هدف تصرف مجدد جاده اهواز - خرمشهر به مواضع دفاعی نیروهای ایران در منطقه کوشک هجوم آوردند و پس از ساعت‌ها درگیری با تحمل تلفات و خساراتی به مواضع قبلی خود بازگشتند. ارتش عراق شروع این درگیری را به نیروهای ایران نسبت داد.

به گزارش واحد اطلاعات عملیات سپاه پاسداران و رکن ۲ (اطلاعات) نیروی زمینی ارتش در قرارگاه مرکزی کربلا، ارتش عراق درحالی‌که مواضع پدافندی خود را در سراسر خطوط مرزی جبهه جنوب به سرعت مستحکم می‌کند، در ساعت ۰۰:۳۰ بامداد امروز، با واحدهایی از تیپ ۹۴ پیاده به مواضع دفاعی تیپ ۵۸ تکاور ذوالفقار ارتش (از قرارگاه عملیاتی قدس) در منطقه کوشک هجوم آورد و با نیروهای این تیپ درگیر شد. این درگیری تا ساعت ۸ صبح، به طول انجامید و سرانجام، نظامیان عراقی با تحمل تلفات و خساراتی عقب‌نشینی کردند.

یک ساعت بعد، عراقی‌ها دوباره به مواضع نیروهای خودی حمله کرده و با آنها درگیر شدند. این درگیری تا ساعت ۱۹:۳۰، ادامه یافت و نیروهای عراقی این بار هم با تحمل ۵۰۰ کشته یا زخمی، ۱۱ اسیر و ازدست‌دادن ۵ تانک، ۴ خمپاره‌انداز، ۲ تفنگ ۱۰۶ میلی‌متری و ۳ بولدوزر به مواضع اولیه خود بازگشتند.^(۱)

فرماندهی کل نیروهای مسلح عراق در اطلاعیه شماره ۷۲۹ امروز خود شروع این درگیری را به نیروهای ایران نسبت داد و ادعا کرد که رزمندگان ایران در این درگیری متحمل ۱۵۰ کشته و انهدام ۲ تانک چیفتن، ۵۰ نفر بر زرهی، ۳ پایگاه موشک‌انداز، ۲ تفنگ ۱۰۶ میلی‌متری و یک خودروی حامل مهمات شده‌اند.^(۲)

۵۲۳

ارتش عراق علاوه بر تجاوز به حریم هوایی جزیره خارک و بمباران شهر دهلران، شهر آبادان را نیز زیر آتش توپخانه قرار داد.

در ساعت ۰۹:۳۰ امروز، ۴ هواپیمای عراقی که قصد بمباران جزیره خارک را داشتند، پس از ورود به حریم هوایی این جزیره هدف پدافند هوایی ایران قرار گرفتند و در نتیجه، یک فروند از آنها در شمال شرقی جزیره خارک سرنگون شد و یک فروند دیگر در حالی که از آن دود برخاسته بود، همراه با ۲ هواپیمای دیگر از آسمان منطقه دور شدند.^(۳)

در ساعت ۱۰:۳۰ نیز ۲ هواپیمای عراقی ضمن تجاوز به حریم هوایی دهلران، این شهر را بمباران کردند که بر اثر آن علاوه بر تخریب تعدادی از ساختمان‌های مسکونی و تجاری ۲ تن مجروح شدند.^(۴)

امروز همچنین توپخانه ارتش عراق شهر آبادان را بار دیگر زیر آتش قرار داد. در این گلوله‌باران به ۳ منزل مسکونی خساراتی وارد آمد و یک منزل نیز طعمه حریق شد.^(۵) خاطر نشان می‌شود در اطلاعیه نظامی شماره ۷۲۹ امروز عراق به هیچ‌یک از این حملات اشاره‌ای نشده است.^(۶)

۵۲۴

نیروهای خودی در نوسود و تکاب، به مقر ضدانقلابیون مسلح حمله کردند. در نرده، پیرانشهر و میاندوآب نیز بر اثر انفجار مین کار گذاشته شده به دست عناصر ضدانقلاب تعدادی از افراد نظامی و غیرنظامی شهید یا مجروح شدند.

به گزارش سپاه پاسداران منطقه ۷ (باختران) امروز گروهی از پاسداران سپاه پاوه پس از اجرای عملیاتی علیه مقر ضدانقلابیون حزب منحل دموکرات کردستان در نوسود، سالم به پایگاه خود بازگشتند. در این عملیات ۱۰ تن از افراد حزب دموکرات کشته شدند.^(۷) همچنین، در عملیاتی که در روستای قوجه از توابع تکاب اجرا شد، ۲ تن از عناصر این حزب کشته شدند و نیروهای خودی به سلامت به پایگاه‌های خود بازگشتند.^(۸)

روابط عمومی سپاه پاسداران نرده نیز گزارش داد امروز، در حوالی روستای کانی طیف از توابع این شهر یک خودروی مین‌یاب ارتش بر اثر برخورد با مینی که افراد ضدانقلاب کار گذاشته بودند، آسیب دید و در نتیجه ۳ سرنشین آن مجروح شدند. گزارشی دیگر نیز حاکی است که انفجار یک مین در منطقه گردکان حیران از توابع پیرانشهر و یک مین دیگر در ۱۰ کیلومتری جنوب شرقی میاندوآب به شهادت ۲ نفر و جراحت ۹ نفر از اهالی غیرنظامی این دو منطقه انجامید.^(۹)

۵۲۵

سپاه پاسداران از متلاشی کردن چند خانه تیمی سازمان مجاهدین خلق (منافقین) در تهران؛ و شهربانی از اتخاذ تدابیر پیشگیرانه در قبال اقدامات ایذایی و تخریبی این سازمان خبر دادند.

روابط عمومی ستاد مرکزی سپاه پاسداران در اطلاعیه‌ای از کشف و متلاشی شدن چند خانه تیمی سازمان مجاهدین خلق (منافقین) به دست نیروهای سپاه پاسداران منطقه ۱۰ کشور (تهران) خبر داد. در این اطلاعیه اسامی چند عضو این سازمان که در این عملیات‌ها کشته یا دستگیر شده‌اند، منتشر شده است: «۱. عالیه بازرگان عضو و کاندیدای گروهک منافقین در مشهد. ۲. علی انگبینی عضو منافقین. ۳. حسین صفاری عضو بالا. ۴. همسر حسین جلیلی عضو. ۵. غلامحسین ابراهیمی عضو سابقه. ۶. محمود میرمالک عضو سابقه. ۷. شهلا حریری مطلق از هواداران فعال تشکیلاتی که طرح به شهادت رسانیدن حجت‌الاسلام کربوبی نماینده امام در بنیاد شهید را به سازمان پیشنهاد کرد و پس از تأیید، قصد اجرای آن را داشته است. ۸. چهار تن از اعضای روابط خارجی منافقین به اسامی حامد، امیر، فرامرز و پری.»

در پایان این اطلاعیه آمده است: «ما بار دیگر به کلیه اعضا و هواداران گروهک‌های ملحد و منافقین هشدار می‌دهیم قبل از گرفتاری در چنگال نیروهای توانمند اسلام خود را در پناه اسلام و جمهوری اسلامی قرار دهند.»^(۱۰)

اداره اطلاعات شهربانی جمهوری اسلامی نیز امروز در تلفن‌گرمی به دفتر نخست‌وزیری اعلام کرد که سازمان مجاهدین خلق (منافقین) قصد دارد با اقدامات ایذایی خود در برخی ادارات و سازمان‌ها، رعب و وحشت ایجاد کند. در این تلفن‌گرمی افزوده شده که شهربانی اقدامات مراقبتی لازم را در این خصوص انجام داده است.^(۱۱)

۵۲۶

فرماندهان ارتش عراق در جبهه جنوب، امروز در جلسه‌ای با حضور صدام حسین از چگونگی شکست قوای خود در این جبهه گزارش دادند.

بنا بر اعلام رادیو بغداد، صدام حسین رئیس‌جمهور و فرمانده کل نیروهای مسلح عراق، امروز در بغداد، با فرماندهان ارتش این کشور درباره رویدادهای اخیر جبهه جنوب گفت‌وگو کرد.^(۱۲) خبرگزاری جمهوری اسلامی نیز در گزارشی از اهواز اعلام کرد در این نشست عدنان خیرالله وزیر دفاع عراق، که فرماندهی نیروهای این کشور در مقابل با نیروهای ایران در جریان عملیات بیت‌المقدس را برعهده داشت، از شکست قوای خود گزارش داد. خبرگزاری جمهوری اسلامی با اشاره به اینکه عدنان خیرالله پس از حضوری یک‌ماهه در قرارگاه تاکتیکی ارتش عراق در بصره، امروز وارد بغداد شده است، اضافه کرد: «در جریان این نشست که امشب، از تلویزیون بصره پخش شد، آثار نگرانی و اضطراب ناشی از شکست‌های مکرر ارتش عراق در چهره صدام و سایر فرماندهان مشهود بود.»^(۱۳)

۵۲۷

۷۵/۷ درصد از شرکت‌کنندگان در یک نظرسنجی در شهر تهران با ادامه جنگ و ورود نیروهای ایران به خاک عراق موافق‌اند.

معاونت سیاسی اجتماعی وزیر مشاور در امور اجرایی در نامه‌ای به فرماندهی کل سپاه پاسداران نتایج نظرسنجی انجام‌شده در مناطق بیست‌گانه شهر تهران* درمورد ادامه جنگ و ورود نیروهای ایران به خاک عراق را اعلام کرد. در این نظرسنجی که جامعه آماری آن ۵۰۲ نفر از شهروندان تهرانی بودند، این سؤال مطرح شد که «اگر حکومت عراق شرایط ما را نپذیرد، آیا صلاح می‌دانید وارد خاک عراق شویم؟» و نتایج حاصل از آن چنین است: ۳۸۰ نفر (۷۵/۷ درصد) پاسخ مثبت، ۷۶ نفر (۱۵/۱ درصد) پاسخ منفی و ۴۶ نفر (۹/۲ درصد) پاسخ نداده‌اند.

از کسانی که پاسخ مثبت داده‌اند ۲۳۱ نفر مرد و ۱۴۹ نفر زن بوده‌اند که ۱۱۸ نفر ۱۵ تا ۲۴ ساله، ۱۰۱ نفر ۲۵ تا ۳۴ ساله، ۶۴ نفر ۳۵ تا ۴۴ ساله، ۵۲ نفر ۴۵ تا ۵۴ ساله، ۳۵ نفر ۵۵ تا ۶۴ ساله بوده و ۱۰ نفر سن بالای ۶۴ سال داشته‌اند. از این افراد ۸۵ نفر بی‌سواد، ۱۱۸ نفر دارای تحصیلات ابتدایی، ۱۵۸ نفر با تحصیلات متوسطه و ۱۹ نفر با تحصیلات عالی بوده‌اند.

از کسانی که پاسخ منفی داده‌اند ۲۹ نفر مرد و ۴۷ نفر زن بوده‌اند که ۲۵ نفر آنها ۱۵ تا ۲۴ ساله، ۲۱ نفر ۲۵ تا ۳۴ ساله، ۱۲ نفر ۳۵ تا ۴۴ ساله، ۱۲ نفر ۴۵ تا ۵۴ ساله، ۵ نفر ۵۵ تا ۶۴ ساله و ۱ نفر بالای ۶۴ سال سن داشته‌اند. از این افراد ۹ نفر بی‌سواد، ۱۷ نفر با تحصیلات ابتدایی، ۴۰ نفر با تحصیلات متوسطه و ۱۰ نفر با تحصیلات عالی بوده‌اند.

همچنین از کسانی که پاسخ نداده‌اند ۱۷ نفر مرد و ۲۹ تن زن بوده‌اند.^(۱۴)

۵۲۸

امام خمینی در جمع تعدادی از کارگزاران نظام جمهوری اسلامی ایران ضمن تأکید بر مسئولیت روزافزون متصدیان نظام، تلاش حامیان صدام حسین برای جلوگیری از سرنگونی وی را بی‌نتیجه خواندند. ایشان همچنین هدف از طرح ادعای ارسال سلاح از رژیم صهیونیستی به ایران را بدنام‌کردن جمهوری اسلامی اعلام کرده و درباره برگزاری اجلاس آتی سران جنبش عدم‌تعهد در بغداد، به کشورهای غیرمتعهد هشدار دادند.

به مناسبت آغاز سومین سال فعالیت نخستین دوره مجلس شورای اسلامی، امروز، نمایندگان این مجلس، اعضای شورای عالی قضایی، قضات شرع و دادستان‌های دادگاه‌های انقلاب اسلامی در حسینیه جماران با امام خمینی رهبر انقلاب اسلامی و بنیان‌گذار جمهوری اسلامی ایران، دیدار کردند. در این دیدار، ابتدا آیت‌الله موسوی اردبیلی رئیس دیوان عالی کشور، ضمن عرض تبریک آزادی خرمشهر، این پیروزی را فتح عظیم که طلیعه پیروزی‌های بزرگ‌تر است، خواند. سپس حجت‌الاسلام والمسلمین

* این نظرسنجی در طول روز گذشته و امروز انجام شده است.

هاشمی رفسنجانی در سخنانی گفت: «نمایندگان مجلس شورای اسلامی امسال، با ترکیب تازه‌ای نسبت به سال گذشته، به حضور امام شریف‌اب شدند. ما در سال گذشته، تعدادی از نمایندگان مجلس و نیز افرادی از قوه قضائیه همچون شهید مظلوم بهشتی را از دست دادیم و اکنون ما از وجود آنان محروم هستیم.» وی در ادامه با بیان اینکه «برای تعدیل حقوق‌ها و گرفتن مظالم از ظلمه و دادن آن به مظلوم معیارهای روشنی وجود ندارد و ما در مدت کار مجلس همواره با این مشکلات مواجه بودیم»، از امام خمینی درخواست کرد که در این مورد رهنمود و ارشاد بفرماید.^(۱۵)

آن‌گاه، رهبر انقلاب با تشکر از حاضران و تبریک پیروزی رزمندگان به آنان، ملت و مستضعفان جهان، ابتدا در مورد درخواست رئیس مجلس با بیان اینکه «من الان نمی‌توانم به‌طور شایسته صحبتی در آن باب بکنم و من امروز یک کلیاتی عرض می‌کنم و ان‌شاءالله در فرصت دیگر امید است که مسائل و مشکلات حل شود»، گفتند: «من هم معتقدم به اینکه مشکلات فراوان داریم، لکن چون درصدد رفع مشکلات هستیم، هم مجلس محترم که بحمدالله یک اجتماع الهی است و هم شورای عالی قضایی و قضات و دادستان‌های محترم که همه متعهد و خدمتگزار هستند؛ و هم دولت و مراتب اجرایی، الان همه درصدد رفع مشکلات هستند.» ایشان ضمن اظهار امیدواری به رفع هرچه سریع‌تر مشکلات و با تأکید بر اینکه به هر میزان که انقلاب پیش می‌رود، مسئولیت متصدیان نظام افزایش می‌یابد، افزودند: «یک‌وقت است که اول انقلاب است و مشکلات انقلاب در کار است و هرج‌ومرج‌هایی که در هر انقلاب اجتناب‌ناپذیر است، آنجا عذر موجه است. یک‌وقت هم هست که باز مفسدین و منافقین و منحرفین دستشان باز است و به کارهای جنایتکاری خودشان ادامه می‌دهند و جنگ است و حال جنگ است، آن‌وقت هم یک مقداری معذور هستند. اما بحمدالله این مسائل که خار راه آقایان است حل شده، باید ما حساب کنیم هم قضیه جنگ به خواست خدای تبارک و تعالی در شرف حل است و هم این منحرفین و وابستگان به قدرت‌ها رو به فنا هستند.»

رهبر انقلاب اسلامی سپس با تأکید بر پیگیری شعار «استقلال، آزادی، جمهوری اسلامی» مردم در ابتدای انقلاب اسلامی، اظهار داشتند: «آنها استقلال می‌خواهند، آزادی می‌خواهند و جمهوری اسلامی می‌خواهند؛ جمهوری‌ای که باید اساسش بر احکام باشد و جمهوری‌ای باشد که رسول خدا صلی‌الله علیه و آله و سلم و امام زمان روحی له الفدا بپذیرد. اگر یک خدشه در احکام اسلام واقع بشود، نه پیغمبر می‌پذیرد و نه امامان ما.»

امام خمینی به حاضران توصیه کردند: «کوشش باید بکنیم به اینکه درعین حالی که باید سریع قدم‌های بلند را برداریم، درعین حال تمام قدم‌ها باید اسلامی باشد و رو به اسلام باشد و نمی‌توانید اگر یک مطلبی را در مجلس بگذرانید و خدای‌نخواستہ متخلف باشد از اسلام، نمی‌توانید شما عذر برای خودتان پیدا بکنید و اگر یک قدم، قضات محترم و شورای قضایی خدای‌نخواستہ برخلاف آنچه مقرر است بردارد، آن‌هم معذور نیست و مؤاخذ است.»

بنیان‌گذار جمهوری اسلامی در ادامه سخنان خود به تشریح رخدادهای جاری در منطقه و جهان برای نجات صدام حسین از سرنگونی و نیز برگزاری اجلاس آتی سران جنبش عدم‌تعهد در بغداد پرداختند و افزودند: «از امریکا تا انگلستان، تا فرانسه، تا آلمان، تا سایر جاها به راه افتاده‌اند، دستپاچه شده‌اند و هیاهو می‌خواهند راه بیندازند که در این وقت چه می‌شود. این دستجاتی که می‌خواهند صدام را زنده کنند یا تطهیر کنند، چه در بغداد بروند و غیرمتعهدین به اصطلاح مجتمع بشوند و چه نروند، مطلب از اینها گذشته است، این مرده [صدام]، زنده نخواهد شد. اگر هم بغداد بروید، یک مرده را رئیس خودتان قرار دهید،* یک جنایتکار مرده را انتخاب کرده‌اید و این عار برای شما غیرمتعهدها تا قیامت بر پیشانی‌تان منقش است ... آنهایی که از آن طرف دریاها آمده‌اند اینجاها گردش می‌کنند، آنها هم اگر بخواهند صدام را زنده کنند، همان حرفی است که به آنها باید گفت.»

امام خمینی درباره اخبار منتشرشده اخیر مبنی بر ارسال تجهیزات نظامی از رژیم صهیونیستی به ایران نیز گفتند: «خودش [صدام حسین] با اسرائیل رفیق و دوست و برادر است و می‌گوید که اسلحه از اسرائیل می‌آید و حالا هم ابرقدرت‌ها و گویندگان آنها با این مانورهای مضحک یکی از این‌ور می‌گوید، یکی از آن‌ور. یکی [دولت اسرائیل] می‌گوید که من به اطلاع امریکا بودم [به ایران اسلحه فرستادم]، امریکا می‌گوید که من گفتم آنقدر کار نکن؛ و مجلسشان می‌گوید که چرا این کار را کردی؟ مطلب را مسلم همه‌شان می‌گویند که ای مردم بدانید که این اسرائیل به ایران اسلحه فرستاده و همه اینها و خود اسرائیل هم این مطلب را احراز کرده است که اگر اسرائیل انگشتش را به بحر محیط بزند، نجس می‌شود؛ چون این را احساس کرده است، می‌خواهد باینکه "من کمک کرده‌ام" ایران را بدنام بکند.»

رهبر انقلاب اسلامی در پایان سخنان خود به کشورهای غیرمتعهد هشدار دادند: «من خوف این را دارم که اگر اینها مجتمع بشوند، در بغداد یا در بین راه، چند نفر از اینها را بزنند و بکشند و گردن ایرانی‌ها بگذارند. یا در مجلس که مجتمع می‌شوند، یکوقت خود صدام برای اینکه برود دستش را بشوید، بیرون برود و مجلس را منهدم کنند. درست توجه کنید که مبدا به دام بیفتید، به دام این صدام بیفتید که این مرد خطرناکی است. اشخاصی که آخر عمرشان را می‌گذرانند، جنایتکارانی که آخر عمرشان را می‌گذرانند، می‌گویند حالا که من رفتم، بگذارید همه بروند ... حالا خودشان بنشینند فکر بکنند که آیا صدام با این جنازه متعفن، ارزش دارد که شما ارزش‌هایی به پای او بریزید؟ امریکا که می‌گوید من اسرائیل را به شما نخواهم فروخت. ارزش دارد این امریکا که شما برای خدمت به او تمام حیثیت خودتان را پیش ملتتان، پیش ملت‌های عالم، پیش نسل‌های آینده از بین ببرید؟ من امیدوارم که اینها بیدار بشوند و توجه به مسائل بکنند و خودشان را به هلاکت نیندازند و ما را هم به زحمت نیندازند.»^(۱۶)

* در صورت برگزاری هفتمین اجلاس سران کشورهای عضو جنبش عدم‌تعهد در بغداد، صدام حسین براساس ضوابط مقرر به ریاست دوره آتی این جنبش برگزیده می‌شد.

۵۲۹

رئیس‌جمهور ایران ضمن تأکید بر اهمیت حفظ امنیت خلیج فارس، اخبار ارسال سلاح از رژیم صهیونیستی به ایران را دروغ خواند و در واکنش به درخواست رادیوی عربستان سعودی برای صدور حکم جهاد علیه ایران، از جهادگران آنان خواست که بیایند و شانس خود را امتحان کنند. آیت‌الله خامنه‌ای رئیس‌جمهور، امروز در دیدار با وزیر مشاور و سرپرست بهزیستی و مسئولان این سازمان در سخنانی با تأکید بر اینکه «شیطان بزرگ و همه وابستگانش در منطقه هیچ غلطی نمی‌توانند بکنند»، گفت: «ما بارها اعلام کرده‌ایم به امنیت خلیج فارس اهمیت می‌دهیم و هرگز اجازه اختلال و اختلال در آن را به هیچ‌کس نخواهیم داد.»

وی درباره ادعای رژیم صهیونیستی در مورد ارسال تجهیزات نظامی به ایران نیز تصریح کرد: «برخلاف تبلیغات بلندگوهای صهیونیستی جهان که قصد دارند وانمود کنند دولت جمهوری اسلامی ایران از این و آن سلاح خریده است، در این راه واضحاً مبتلا به تناقض‌گویی و دروغ و حرف‌های مسخره می‌شوند ما به آنچه که داشتیم قناعت کردیم و البته مقدار قابل توجهی هم غنیمت گرفتیم.»

رئیس‌جمهور همچنین به درخواست اخیر رادیوی عربستان سعودی از علمای اهل تسنن برای صدور حکم جهاد علیه ایران چنین واکنش نشان داد: «اینها ما را به چه تهدید می‌کنند؟ آنهایی که حکم جهاد علیه جمهوری اسلامی می‌دهند، جهادگران آنها چه کسانی هستند؟ نیروهای واکنش سریع [امریکا]؟ فتوای جهاد مسئولان غیرمسئول و مرتجع منطقه را نظامیان امریکا می‌خواهند جامه عمل بپوشانند؟ بیایند و شانسشان را امتحان کنند. ما تا وقتی که این ملت مسلمان و مصمم را داریم، تا وقتی نور اسلام و معنویت در این جامعه هست، هیچ باکی نداریم.»

آیت‌الله خامنه‌ای در ادامه بر رسیدگی به محرومان و مستضعفان جامعه تأکید کرد و گفت: «ارتباط نزدیکی که سازمان بهزیستی با مردم و نیازمندان جامعه دارد، کمک بزرگی برای آن است. این نعمت والایی است و باید قدر آن را دانست.» وی افزود: «امروز در کشور ما هرکس که می‌تواند باید به درماندگان و ازکارافتادگان کمک کند، زیرا جامعه ما یک جامعه قرن‌ها ضربه خورده است. توصیه ما به دولت نیز هرچه بیشتر کردن تلاش‌هایش می‌باشد و به مجلس شورای اسلامی نیز سفارش می‌کنیم که [در تصویب] طرح‌ها و لوایحی که ارتباط مستقیم با نجات محرومین از وضع رقت‌بار و گرفتاری‌های تأسف‌آمیز زندگی‌شان - که از گذشته به ارث مانده است - دارد، تسریع نمایند.»^(۱۷)

۵۳۰

رئیس‌مجلس شورای اسلامی و نماینده امام خمینی در شورای عالی دفاع در مقاله‌ای که امروز در روزنامه اطلاعات چاپ شده، دیدگاه خود را درباره وضعیت جنگ بعد از آزادسازی خرمشهر و رسیدن به مرزها، چگونگی احقاق حقوق ایران، ضرورت یا عدم ضرورت پیشروی در خاک عراق و سرنوشت مردم این کشور را تشریح کرده است.

روزنامه/اطلاعات در شماره امروز خود مقاله‌ای از حجت‌الاسلام والمسلمین هاشمی رفسنجانی به چاپ رسانده که زمان نگارش آن نخستین روز اجرای عملیات بیت‌المقدس (۱۳۶۱/۲/۱۰)، است. وی در این مقاله پس از مروری اجمالی بر حوادث جنگ از آغاز تا عملیات بیت‌المقدس، آورده است: «این عملیاتی که امروز آغاز شده، به نظر من بسیار سرنوشت‌ساز است و فراز بسیار حساسی است که اگر همه طرح‌ها و برنامه‌های آن انجام گیرد، خطر عراق به کلی از خوزستان دور می‌شود و بجز باریکه بسیار کوچکی در مرز فکه که آن هم فکر می‌کنم آزاد شود، تمام خوزستان آزاد خواهد شد و به جای اینکه ما مورد تهدید صدام باشیم، صدام مورد تهدید ما قرار می‌گیرد و همین جاست که ما باید گلولی صدام را فشار دهیم.»

هاشمی رفسنجانی در ادامه با تأکید بر اینکه متجاوزان عراقی از خاک ایران بیرون نرفتند تا اینکه ما آنها را بیرون کردیم، نوشته است: «حالا ما باید گلولی دشمن را در منطقه غرب خلیج فارس و اسکله البکر و فاو و راه‌های مواصلاتی عراق فشار دهیم و تصور می‌رود بدون اینکه نیازی به تهاجم و خونریزی باشد، آنجا حضور داشته باشیم و از کشور خودمان دفاع کنیم؛ منتها من فکر می‌کنم دفاع قوی ما از کشور خودمان مستلزم محرومیت عراق از بخشی از امکاناتش می‌باشد. ما به‌خاطر تأمین خرمشهر، چنین مسئله‌ای را خواهیم داشت و همان جا است که باید صبر کنیم تا خواسته‌های بحق خودمان را از عراق بگیریم.»

رئیس مجلس با اعتقاد بر اینکه «ما بعد از این حمله و رسیدن به اهداف آن، دیگر نیازی به تدارک امکانات جنگی نداریم و در نقاطی مانند قصر شیرین و گوشه‌هایی از ایلام برای بیرون راندن متجاوزین نیروی زیادی نمی‌خواهیم»، اضافه کرده است: «ما باید نیروهایمان را در مرز آرایش دهیم؛ به گونه‌ای که هم‌وطنان ما با اطمینان خاطر به بازسازی مشغول شوند و در نقاطی که خودمان برحسب لزوم انتخاب می‌کنیم و اکنون یک نقطه‌اش را انتخاب کرده‌ایم، عراق را تحت فشار قرار دهیم تا حقوقمان را بگیریم. البته باید بیدار باشیم که این فریب‌کارها ما را به جایی نکشانند که منطق حق ما خدشه‌دار شود. ما همان‌گونه که گفته‌ایم نمی‌خواهیم به خاک دیگران تجاوز کنیم و در سرنوشت مردم [عراق] دخالت نخواهیم کرد؛ البته علاقه‌مندیم خود مردم عراق سرنوشتشان را به دست بگیرند و در این جهت برحسب رسالت اسلامی انسانی از هر کمکی که شریکانگان را از سر ملت عراق کوتاه و دست‌های پشت پرده را قطع نماید و دیکتاتوری حزب بعث را بشکند، دریغ نخواهیم کرد تا مردم عراق آزاد شوند و خودشان تصمیم بگیرند. گرچه نباید به گونه‌ای عمل کنیم که دشمنان بتوانند ما را به توسعه‌طلبی و دخالت در امور دیگران متهم کنند، اما فعلاً به‌طور مشخص حقوق و خسارات زیادی را که اعلام خواهیم کرد، می‌خواهیم بگیریم.»

نماینده امام خمینی در شورای عالی دفاع و سخنگوی این شورا در پایان مقاله با اشاره به اینکه پس از عملیات بیت‌المقدس اغلب یگان‌های عملیاتی ایران فراغت خواهند یافت، آورده است: «[آنها] بعد از بازسازی خودشان، با نیروهای انسانی و مهندسی عظیمی که دارند، همراه با

امکانات وزارت دفاع و جهاد و ماشین‌آلاتی که در جنگ به سنگرکنی و راه‌سازی و خاکریززدن مشغول‌اند با نیروهایی که تجربه آموخته‌اند به بازسازی منطقه خواهند پرداخت. همچنین، بعد از این عملیات و رسیدن به اهداف آن باید با استفاده از نیروهایی که در اردوگاه‌های آوارگان جنگ هستند و پول‌هایی که مردم به این منظور در حساب‌ها ریخته‌اند و عشق مردم به بازسازی این مناطق، بازسازی را آغاز کنیم و جنگ‌زدگان را یک قدم در جهت سازندگی به پیش ببریم و این روستاهای قدیمی را که نوعاً عقب‌مانده بودند، نوسازی کنیم.»^(۱۸)

۵۳۱

در آستانه تشکیل جلسه وزیران امور خارجه کشورهای عضو جنبش عدم‌تعهد در هاوانا، وزیر امور خارجه ایران ضمن تأکید بر شرایط این کشور برای پایان‌دادن به جنگ، مذاکره درخصوص صلح با حکومت عراق را جایز ندانست و با برگزاری اجلاس سران جنبش عدم‌تعهد در بغداد مخالفت کرد. نماینده ایران در سازمان ملل نیز با تأکید بر شرکت‌نکردن ایران در اجلاس احتمالی بغداد، پیش‌بینی کرد بسیاری از سران کشورهای غیرمتعهد در این اجلاس حضور نخواهند یافت.

صبح امروز، وزیران امور خارجه کوبا، هند و زامبیا و نماینده سازمان آزادی‌بخش فلسطین که با عنوان «هیئت صلح جنبش عدم‌تعهد» چندین بار به تهران سفر کرده‌اند، در هاوانا با وزیر امور خارجه ایران دیدار و گفت‌وگو کردند. در این دیدار علی‌اکبر ولایتی با تأکید بر اینکه رژیم کنونی عراق تمامیت ارضی ایران را به رسمیت نمی‌شناسد، به نقشه‌ای که این رژیم منتشر کرده و در آن قسمتی از سرزمین ایران جدا شده، اشاره کرد و گفت: «دادن هزاران شهید و ادامه بمباران و گلوله‌باران مناطق مسکونی جمهوری اسلامی ایران به ما این حق را می‌دهد که بر شرایط خود درمورد صلح پافشاری کنیم. شرط اول ما که اخراج عراق از سرزمین‌های مقدس میهن اسلامی است، با قدرت رزمندگان اسلام درحال تحقق است، ولی شروط دیگر کماکان باقی است.» وی افزود: «ما قصد مداخله در امور داخلی هیچ کشوری را نداریم، اما درحالی‌که شهرها و روستاهای ما مرتب بمباران می‌شود، از ما نخواهید که سکوت کنیم و شرایط صلح را در زمان جنگ اجرا کنیم. ما به دفاع از خودمان که مشروع‌ترین حقوق اولیه و یک عمل شرافتمندانه است، ادامه می‌دهیم و برای پاسخ به تجاوزات عراق خود را محدود نمی‌کنیم.»^(۱۹)

پس از این دیدار، وزیر امور خارجه ایران در یک مصاحبه مطبوعاتی و رادیو و تلویزیونی با حضور خبرنگاران رسانه‌های جهان در هاوانا شرکت کرد و به سؤالات آنان که بیشتر درباره جنگ ایران و عراق و محل برگزاری اجلاس آتی سران جنبش عدم‌تعهد بود، پاسخ گفت. علی‌اکبر ولایتی به سؤالی درباره تعداد کشورهای موافق با تغییر محل اجلاس، چنین پاسخ داد: «تعداد کشورهایی که مخالف برگزاری کنفرانس در بغداد هستند، مهم نیست، بلکه آنچه که مهم می‌باشد این است که برگزاری این کنفرانس در بغداد یک نقطه‌ضعف در جنبش عدم‌تعهد در طول تاریخ

آن است؛ چون دولت بغداد شایسته برگزاری این کنفرانس نیست.» خبرنگاری درباره موفقیت هیئت‌های صلح سؤال کرد و ولایتی در پاسخ گفت: «ما از تلاش‌های صلح غیرمتعهدها به نام دولت جمهوری اسلامی ایران تشکر می‌کنیم و در مدتی که دوستان این مهم را به‌عهده گرفتند، الحق آنچه که می‌توانستند انجام بدهند، دادند؛ اما مهم این است که دولت بغداد به‌عنوان یک دولت متجاوز، پذیرای صلح نیست و عدم موفقیت هیئت‌های صلح در همین امر نهفته است و اگر مذاکره فلسطینی‌ها که سرزمینشان اشغال شده است با اسرائیل مشروع است، مذاکره ما هم با رژیم متجاوز عراق جایز می‌باشد.» وی همچنین تأکید کرد: «رژیم کنونی عراق جنایتکار است و ما با یک جانی جنگی مذاکره نخواهیم کرد.»

وزیر امور خارجه ایران در پاسخ به سؤالی درباره میزبانی بغداد برای برگزاری اجلاس آتی سران جنبش عدم‌تعهد، گفت: «باتوجه به عزم ما در دفاع از میهن اسلامی، عراق محیط امنی برای چنین کنفرانسی نخواهد بود. باتوجه به این شرایط ما پیش‌بینی می‌کنیم که خیلی از کشورها در این کنفرانس شرکت نخواهند کرد.» خبرنگاری پرسید: در صورت برگزاری این اجلاس در بغداد، از سوی ایران آتش‌بس اعمال خواهد شد؟ ولایتی پاسخ داد: «زمان برقراری آتش‌بس متناسب است با شرایطی که پیش می‌آید. باتوجه به تجاربی که از یک میدان جنگ است، یک طرف آن را دولتی تشکیل می‌دهد که هیچ ضابطه بین‌المللی را پذیرا نیست و فعالیت‌های تروریستی بغداد در منطقه و کشتن چند تن از مقامات فلسطین، از جمله سعید حمامی و علی یاسین فقط یک مثال است. همین‌طور فعالیت‌های تروریستی عراق در کویت و حمله به هواپیمای حامل شهید بن‌یحیی [وزیر امور خارجه الجزایر] که عازم ایران بود.»

علی‌اکبر ولایتی در مورد توانایی نظامی ایران نیز با تأکید بر اینکه «ما به‌طور منطقی و انسانی مایل نیستیم به کسانی که ارتباطی با جنگ ندارند، آسیبی وارد آید»، گفت: «پیروزی‌های ما در ماه‌های اخیر، در عرصه سیاسی و نظامی نشان می‌دهد که ما این آمادگی را داریم تا از شرافت و حیثیت خود در هر زمینه دفاع کنیم. ما آمریکا را شکست دادیم. شصت‌هزار آمریکایی در ایران بود و در تمام شئون مملکت دخالت داشتند و عمدتاً جاسوس بودند، اما ملت ما آنها را شکست داد و طبعاً تجربه‌ای دیگر بود. ما آمادگی داریم بار دیگر که [اگر] آمریکا بخواهد، جواب دندان‌شکنی به او بدهیم. وقتی جواب آمریکا را می‌توانیم بدهیم، جواب بغداد که مزدور امریکا است کاری مشکل نخواهد بود.» خبرنگاری پرسید که آیا ممکن است نیروهای ایران از مرز عبور کنند، وزیر امور خارجه در پاسخ گفت: «ما در خیلی نقاط به مرز رسیده‌ایم، ولی عراقی‌ها از داخل خاک خود به داخل خاک ما گلوله توپ می‌فرستند. به‌نظر شما عاقلانه چیست؟ آیا بهترین کار این خواهد بود که منبع این توپخانه‌ها را خاموش کنیم.»^(۲۰)

وزیر امور خارجه ایران امروز همچنین با وزیران امور خارجه الجزایر، لیبی و آنگولا دیدار کرد. در این دیدارها علاوه بر موضوع گسترش روابط با این کشورها، درباره فعالیت‌های ایران برای تغییر محل برگزاری اجلاس آتی سران جنبش عدم‌تعهد گفت‌وگو و تبادل نظر شد و ولایتی

از حمایت الجزایر و لیبی و جبهه پایداری اعراب از مواضع ایران نیز قدردانی کرد. وی در دیدار با وزیر امور خارجه آنگولا هم گفت: «مقایسه اهداف بنیان‌گذاران جنبش عدم‌تعهد نظیر نهرو، سوکارنو، تیتو و ناصر با صدام عامل ترور، اختناق و تجاوز، این تأسف را در بردارد که جنبش عدم‌تعهد به‌جای رشد و گسترش و افزایش قدرت در رویارویی با ابرقدرت‌ها که مراد ماست، با برگزاری احتمالی کنفرانس سران در بغداد در سرایشی سقوط قرار گرفته است.»

امروز همچنین در هاوانا، نمایندگان کشورهای غیرمتعهد در سازمان ملل نیز با تشکیل جلسات فشرده به بیان دیدگاه‌های خود درباره مشی جنبش عدم‌تعهد پرداختند. در یکی از این جلسات، سعید رجایی خراسانی نماینده دائمی ایران در سازمان ملل در سخنانی ضمن اشاره به تناقض موجود میان اصول جنبش عدم‌تعهد و انتخاب بغداد برای برگزاری اجلاس آتی سران، توجه حضاران را به نبود امنیت در این شهر جلب کرد. وی همچنین با اعلام شرکت نکردن ایران در اجلاس بغداد، گفت: «مطمئنم که در صورت تشکیل کنفرانس در بغداد، به‌دلیل گسترش روزافزون قیام ملت عراق و سقوط قریب صدام، بسیاری از سران کشورهای غیرمتعهد به بغداد نخواهند رفت.»^(۳۱)

۵۳۲

سفیر ایران در ترکیه گفت اگر صدام از حکومت کناره‌گیری نکند، نیروهای ایران به‌سوی بغداد پیش خواهند رفت. روزنامه *النهار* نیز نوشت سعودی‌ها گفته‌اند اگر قوای ایران از مرز عراق عبور کند، کشورهای منطقه جانب عراق را خواهند گرفت.

به گزارش خبرگزاری جمهوری اسلامی، گنجی‌دوست سفیر ایران در ترکیه، در یک مصاحبه مطبوعاتی گفت: «اگر صدام از حکومت کناره‌گیری نکند، رزمندگان جمهوری اسلامی ایران به‌سوی بغداد پیشروی و آنجا را به محاصره خود در خواهند آورد.» وی افزود: «صدام باید علاوه‌بر پرداخت خسارت جنگی به ایران به‌خاطر ظلم و ستمی که بر مردم مستضعف عراق روا داشته، محاکمه شود.»^(۳۲) از سوی دیگر، روزنامه *النهار* (چاپ بیروت) نوشت: «گزارش‌های دیپلماتیک ناشناس رسیده به لبنان حاکی است که به‌رغم تهدیدهای رهبران ایران مبنی بر حمله به عراق، ارتش این کشور پیشروی خود را در نوار مرزی مشخص شده با همسایه غربی‌اش متوقف می‌سازد.» این روزنامه افزود: «پادشاهی سعودی از طریق میانجیگران به اطلاع ایران رسانده است که در صورت پیشروی ارتش این کشور و عبور از عراق، عربستان همراه دیگر کشورهای منطقه جانب عراق را خواهد گرفت.» *النهار* اضافه کرد که «[براین اساس]، ارتش ایران به‌منظور جلوگیری از شرکت عمومی کشورهای عربی طرف‌دار عراق در این جنگ، البته از راه کمک‌های نظامی قابل ملاحظه، از عبور از مرز عراق اجتناب می‌ورزد.» این روزنامه در پایان نوشت: «انتظار می‌رود این جنگ در مرز بین‌المللی مشخص شده میان ایران و عراق خاتمه یابد.»^(۳۳)

۵۳۳

گزارش‌های رسیده از داخل عراق، از ناآرامی این کشور، تعطیلی شهر سلیمانیه و حمله گروهی از کردهای مخالف حکومت به یکی از مقرهای نظامی حکایت دارد.

به نوشته روزنامه جمهوری اسلامی، صبح امروز ۳ تن از مردم عراق از غرب کشور وارد خاک ایران شده و تقاضای پناهندگی کرده‌اند. آنان گفتند که اوضاع داخلی عراق ناآرام و زندگی در آن کشور مشکل شده است.^(۲۴)

روزنامه اطلاعات نیز نوشته است: «خبرنگار واحد مرکزی خبر به نقل از منابع موثق از داخل خاک عراق گزارش داد که در چند روز اخیر، اکثر مغازه‌های شهر سلیمانیه عراق به نشانه اعتراض به کشتار مردم بی‌گناه به‌دست نیروهای بعثی به حالت تعطیل درآمده است.»^(۲۵)

همچنین، رادیو صدای حزب دمکرات کردستان عراق (بارزانی) امروز اعلام کرد: «چند روز پیش، گروهی از پیشمرگان حزب دمکرات، قرارگاه ارتش خلقی در قریه شاروک از توابع بخش خبات را مورد حمله قرار داده و ۲ نفر از افراد بعثی را به قتل رسانده و تعدادی را نیز مجروح کردند.»^(۲۶)

۵۳۴

با وجود تکذیب خبر ارسال تجهیزات نظامی اسرائیلی به ایران از سوی رهبر انقلاب اسلامی و رئیس‌جمهور ایران، رادیو اسرائیل و رادیو بی‌بی‌سی با انتشار مکرر این خبر به شیوه‌های مختلف، در صدد بهره‌برداری بیشتر از این تبلیغات و ادعای رژیم صهیونیستی هستند.

رادیو اسرائیل در برنامه فارسی ساعت ۱۹ خود با اعلام اینکه گزارش‌های فروش اسلحه اسرائیلی به ایران امروز در جلسه فوق‌العاده هیئت دولت اسرائیل مورد بررسی قرار گرفت، گفت: «در این جلسه [آریل شارون وزیر دفاع، در این زمینه توضیح داد که این‌گونه اخبار توسط روزنامه‌های امریکایی در آستانه دیدار اخیر او از واشنگتن انتشار یافت و هدف آن لطمه‌زدن به حیثیت اسرائیل و ایجاد این تصور بود که دولت اورشلیم با رژیم‌های مطرود همکاری می‌کند. وزیر دفاع تأکید کرد که خبر فروش اسلحه از جانب وی منتشر نشد، بلکه این موضوع را روزنامه‌های امریکایی انتشار دادند و تنها هدف او تصحیح گزارش اغراق‌آمیز و تأکید بر واقعیات بود.»^(۲۷)

رادیو بی‌بی‌سی نیز در برنامه فارسی ساعت ۱۹:۴۵ خود، گفت: «فروش مقادیری اسلحه از سوی اسرائیل به ایران برای استفاده در جنگ با عراق موجب کاهش احساس همدردی اعراب نسبت به دولت ایران شده است.»^(۲۸)

۵۳۵

فعالیت دستگاه دیپلماسی جهان عرب برای یافتن راه توقف جنگ ایران و عراق، امروز نیز ادامه یافت. در این باره، سران مصر و سودان گفت‌وگو کردند؛ نخست‌وزیر اردن و وزیر امور خارجه کویت عازم

بغداد شدند؛ و نخست‌وزیر یمن شمالی و فرستاده رئیس‌جمهور الجزایر با سعودی‌ها دیدار کردند. امروز، حسنی مبارک رئیس‌جمهور مصر و جعفر نمیری رئیس‌جمهور سودان با کشورهای عضو شورای همکاری خلیج فارس هم‌صدا شدند و پس از مذاکره در قاهره ضمن این‌که پایان هرچه زودتر جنگ ایران و عراق را خواستار شدند، از سران کشورهای میانه‌روی عرب دعوت کردند تا برای این منظور جلسه‌ای مشترک تشکیل دهند. مبارک ضمن ابراز نگرانی عمیق دولت خود از عواقب خطرناک این جنگ از جمله احتمال بهره‌برداری قدرت‌های خارجی از بی‌ثباتی در منطقه خلیج فارس گفت: «کشورهای عربی باید برای مقابله با خطراتی که ناحیه نفت خیز خلیج فارس را تهدید می‌کند، اختلاف‌های خود را فراموش کنند.» نمیری نیز گفت: «آن دسته از کشورهای افراطی عرب که از ایران حمایت می‌کنند، نباید اجازه شرکت در کنفرانس پیشنهادی را داشته باشند.»^(۳۹)

حسنی مبارک همچنین در مصاحبه‌ای که در شماره امروز روزنامه *الاهرام* مصر چاپ شد، استقرار آتش‌بس فوری و بدون قید و شرط میان ایران و عراق را خواستار شد و گفت ادامه این جنگ به دخالت کشورهای خارجی منجر می‌شود. وی از شورای امنیت سازمان ملل درخواست کرد تلاش برای پایان دادن به جنگ ایران و عراق را در اولویت قرار دهد. مبارک تأکید کرد که مصر به شدت نگران ادامه این جنگ بوده و معتقد است ادامه آن امنیت مردم و منطقه را به خطر می‌اندازد.^(۴۰)

امروز، مضر بدران نخست‌وزیر اردن نیز در سفری غیرمنتظره وارد بغداد شد و پیام ملک حسین را به صدام حسین تسلیم کرد. رادیو اسرائیل با اعلام این خبر گفت: این سفر در پی دیدار ناگهانی دیروز وزیر امور خارجه عربستان سعودی از اردن (پس از پایان یافتن جلسه شورای همکاری خلیج فارس در ریاض) انجام شده است.^(۴۱)

به گفته رادیو جده، وزیر امور خارجه کویت هم امروز به بغداد رفت و پیام شیخ جابر الاحمد الصباح امیر کویت را به صدام حسین رساند.^(۴۲)

در همین حال، نخست‌وزیر یمن شمالی و فرستاده رئیس‌جمهور الجزایر امروز در ریاض با مقامات سعودی دیدار و گفت‌وگو کردند. نخست‌وزیر یمن پس از دیدار با سعودی‌ها، از رهبران ایران خواست به تلاش‌های کمیته صلح سازمان کنفرانس اسلامی پاسخ مثبت دهند. وی گفت یمن شمالی از عراق حمایت می‌کند تا به این وسیله حقوق اعراب را تضمین کند.^(۴۳) ملک خالد شاه سعودی نیز در پایان گفت‌وگو با اخضر ابراهیمی فرستاده ویژه رئیس‌جمهور الجزایر، از ایران خواست تا از تلاش‌های کشورهای عربی برای پایان دادن به جنگ با عراق حمایت کند.^(۴۴)

۵۳۶

آمادگی برخی از کشورهای عربی منطقه برای پرداخت غرامت جنگی به ایران خبری است که رسانه‌های غربی بعد از آزادی خرمشهر به‌طور پراکنده منتشر می‌کنند، اما تاکنون، هیچ‌یک از منابع و مقامات رسمی این کشورها سخنی در این باره نگفته‌اند. به‌نظر می‌رسد انتشار این موضوع بیش

از آنکه واقعیت داشته باشد، اهدافی سیاسی از جمله سنجش نظر ایران، ایجاد تردید در تصمیم این کشور برای تنبیه متجاوز و اقدامی تبلیغاتی برای جلوگیری از پیشروی قوای نظامی ایران به داخل عراق را دنبال می‌کند. امروز نیز خبرگزاری آسوشیتدپرس، رادیو بی‌بی‌سی و روزنامه گاردین خبرهایی در این باره منتشر کردند.

گزارش‌های منتشرشده در پایان جلسه دیروز وزیران امور خارجه شش کشور عضو شورای همکاری خلیج فارس در ریاض، مبنی بر اتخاذ تصمیم برای برقراری صلح میان ایران و عراق موجب بروز این شایعه شده که این کشورها حاضرند ۲۵ میلیارد دلار بابت جبران خسارات جنگی به ایران بپردازند. خبرگزاری آسوشیتدپرس پرس ضمن اعلام این مطلب و با تأکید بر اینکه «سران ایران اخیراً اعلام کرده بودند که یکی از شرایط آنها برای پایان دادن به جنگ دریافت خسارت جنگی از عراق می‌باشد»، اضافه کرد: «شایع است که ایران بابت تأسیسات نفت و سایر زیان‌های جنگی ۵۰ میلیارد دلار خسارت مطالبه کرده است.»^(۳۵)

از سوی دیگر، رادیو بی‌بی‌سی در اخبار ساعت ۲۲ امروز، گفت: «با وجود آنکه کشورهای حوزه خلیج فارس به صراحت اشاره کرده‌اند که حاضرند غرامت جنگی مورد تقاضای ایران را بپردازند، اما رهبران ایران از مذاکره با صدام حسین همواره امتناع می‌کنند.»^(۳۶) روزنامه گاردین نیز به نقل از خبرنگار خود در ابوظبی با اعلام اینکه امارات عربی متحده خود را برای پرداخت غرامت جنگی عراق به ایران آماده می‌کند، نوشته است: «این غرامت که شورای همکاری خلیج فارس عهده‌دار آن است، میان اعضا تقسیم می‌شود.»^(۳۷)

۵۳۷

برخی ناظران پیش‌بینی کردند در صورت ادامه حملات توپخانه‌ای و هوایی ارتش عراق به شهرهای مرزی و مراکز اقتصادی ایران، نیروهای نظامی این کشور وارد خاک عراق خواهند شد. روزنامه نیویورک تایمز در شماره امروز خود در گزارشی به نقل از خبرنگار این روزنامه در تهران نوشته است: «در اعلامیه‌ها و موعظه‌ها و در مساجد به مردم گفته شده است که نیروهای ایران در صورت لزوم، جهت تنبیه دشمن وارد خاک عراق خواهند شد. این تهدیدها را دیپلمات‌های خارجی در تهران جدی گرفته‌اند.» نیویورک تایمز سپس با اعلام اینکه عراقی‌ها گزارش می‌دهند که علاوه بر زیر آتش قرارداد آبادان و خرمشهر، به پالایشگاه تبریز و جزیره خارک حمله هوایی کرده‌اند، اضافه کرد: «دیپلمات‌های خارجی در تهران می‌گویند اگر این‌گونه حملات هوایی عراق صحت داشته باشد و ادامه یابد، ایران بهانه‌ای خوب برای حمله به داخل خاک عراق خواهد داشت، اما بعضی از مقامات دولت خواهان خویشتن‌داری هستند و هشدار می‌دهند که حمله ایران به عراق روابط ایران با دوستانش در جهان عرب را تیره خواهد کرد.»^(۳۸) در همین حال، روزنامه فایننشال تایمز (چاپ لندن) نیز امروز در مقاله‌ای درباره جنگ ایران و عراق

نوشته است: «تصمیم عراق در حمله به مراکز اقتصادی و صنعتی ایران بدون تردید امکان پیشروی نیروهای ایران به داخل خاک عراق را افزایش داده است و احتمالاً می‌تواند به تلاش آنها برای قطع راه ارتباطی کویت و عراق منجر گردد که در آن صورت ضربه‌ای بزرگ برای عراق خواهد بود.»^(۳۹)

۵۳۸

نتایج جلسه روز گذشته کشورهای عضو شورای همکاری خلیج فارس و تأثیر تلاش این کشورها در روابطشان با ایران و عراق، آغاز گفت‌وگوهای صلح و توقف جنگ، امروز در روزنامه واشنگتن پست، رادیو بی‌بی‌سی و نشریه گاردین بررسی شده است.

روزنامه واشنگتن پست در تشریح موضع جدید کشورهای عضو شورای همکاری خلیج فارس پس از پایان جلسه روز گذشته این شورا در ریاض، نوشته است: «این نخستین باری است که شش کشور عرب عضو شورای همکاری خلیج فارس یعنی عربستان سعودی، کویت، عمان، قطر، بحرین و امارات متحده عربی رسماً اذعان کرده‌اند که ایران نیز چون عراق در این جنگ بیست‌ماهه دارای ادعاهای مشروعی است. این بیانیه نخستین واکنش رسمی شورا در برابر تهدید فزاینده ایران و درخواست‌های پی‌درپی بغداد برای کمک است و اعضای این شورا ظاهراً تصمیم گرفته‌اند روابط خود با ایران را بهبود بخشند. منابع دیپلماتیک می‌گویند عربستان سعودی و پنج امیرنشین دیگر خلیج فارس امیدوارند بتوانند با کمک گرفتن از ترکیه و پاکستان که روابط بهتری با تهران دارند، ایرانیان را تشویق به آغاز گفت‌وگوهای صلح کنند.» واشنگتن پست در پایان مقاله خود اضافه کرده است: «به‌رغم لحن بی‌طرفانه بیانیه نهایی کشورهای شورا، نشانه‌ای که حاکی از قطع کمک‌های [کشورهای] عرب خلیج فارس به عراق باشد، در این بیانیه دیده نمی‌شود. بسیاری از کارشناسان و ناظران سیاسی بر این باورند که این کشورها از رهاکردن کامل دولت صدام حسین خودداری خواهند کرد.»^(۴۰)

رادیو بی‌بی‌سی نیز در برنامه جام‌جهان‌نمای امروز خود، درباره جلسه دیروز شورای همکاری خلیج فارس با تأکید بر اینکه «پیداکردن یک راه‌حل برای کشورهای عرب جهت پایان‌دادن به این جنگ مشکلی بسیار بزرگ شده است»، گفت: «کشورهای مزبور هیچ‌گاه مایل نبودند که عراق در این جنگ به پیروزی‌های کامل دست یابد و درعین حال از سرنگونی رژیم بعث و به‌قدرت‌رسیدن یک رژیم انقلابی اسلامی به‌هیچ‌وجه خشنود نخواهند شد. از سوی دیگر، کشورهای حوزه خلیج فارس از ادامه جنگ ایران و عراق و تزلزل در ثبات سلطان‌نشین‌های صادرکننده نفت که احتمالاً کشورهای ابرقدرت را به مداخله در این منطقه ترغیب خواهد کرد، بیمناک‌اند.» بی‌بی‌سی افزود: «باتوجه به کمک‌های مالی هنگفت کشورهای حوزه خلیج فارس به عراق و پیشروی نیروهای ایران و قرارگرفتن عراق در موقعیتی شکست‌خورده، کشورهای مزبور در موقعیتی دشوار قرار گرفته‌اند و به نظر می‌آید که این کشورها برای مقابله با قدرت نظامی ایران از نظر مالی و نظامی بیش از آنچه که تا به حال انجام داده‌اند، کاری

دیگر از آنان ساخته نیست. موضع‌گیری سیاسی علیه ایران توسط این کشورها نیز در نظر دولت ایران خصومت تلقی خواهد شد و خطرآتی را به دنبال خواهد داشت که این کشورها همواره مایل بوده‌اند از آن اجتناب کنند، اما عدم حمایت از صدام حسین لزوماً به معنی تصمیم دولت ایران به صادر نکردن انقلاب اسلامی به کشورهای مزبور [نیست و آنها] باید به طرق دیپلماتیک متوسل شوند.»

بی‌بی‌سی در پایان این برنامه با تأکید بر اینکه بیانیه رسمی منتشر شده در پایان جلسه دیروز اعضای شورای همکاری خلیج فارس بیانگر آن است که هنوز مشکلات کشورهای عضو این شورا حل نشده است، گفت: «کشورهای حوزه خلیج فارس مایل‌اند راه را برای ایران و عراق باز گذارند و در عین حال قصد دارند از دولت عراق فاصله بگیرند، اما اعتقاد بسیاری از ناظران سیاسی در منطقه خلیج فارس بر این است که این امر اثر چندانی بر رهبران ایران نخواهد داشت.»^(۴۱)

روزنامه گاردین (چاپ لندن) نیز نوشته است: بیانیه دیروز وزیران امور خارجه کشورهای عضو شورای همکاری خلیج فارس بیش از آنکه برای نگرانی عمیق این کشورها از پیروزی نظامی ایران بر عراق پاسخ یا راه‌حلی داشته باشد، شدت و عمق این نگرانی را بیان کرده است. به نوشته گاردین: «کمتر ناظر سیاسی‌ای در منطقه خلیج فارس به تأثیر تلاش‌های دیپلماتیک کشورهای عرب حوزه خلیج فارس بر رهبران ایران اعتقاد یا امید دارد.»^(۴۲)

۵۳۹

تلویزیون‌های فرانسه و لهستان با نمایش فیلم‌هایی از رزمندگان ایران در جبهه‌های جنگ با عراق، آینده صدام حسین را خطرناک یا نامعلوم توصیف کردند.

خبرگزاری جمهوری اسلامی از پاریس گزارش داد: کانال ۱ تلویزیون فرانسه در اخبار ساعت ۲۰ خود فیلمی چند دقیقه‌ای از رزمندگان ایران در جبهه‌های جنگ با عراق به نمایش گذاشت. گوینده این برنامه با اشاره به رویای کاذب صدام حسین مبنی بر شکست انقلاب اسلامی ایران گفت: «امروز، صدام خود با خطر نابودی روبه‌رو است و امریکا نیز از پیروزی‌های رزمندگان مسلمان ایرانی و ایجاد جمهوری‌ای نظیر ایران در عراق بسیار نگران به نظر می‌رسد.»^(۴۳)

تلویزیون لهستان نیز امروز در بخش تفسیر رویدادهای مهم جهان با نمایش یک فیلم خبری نسبتاً طولانی از اوضاع ایران و حضور رزمندگان آن در جبهه‌های جنگ با عراق، عامل شروع جنگ و حمله نیروهای عراقی به خاک ایران را فرصت‌طلبی صدام اعلام کرد. مفسر این برنامه با اشاره به همکاری‌های شاه اردن و صدام به حضور آن دو در جبهه‌های عراق اشاره کرد و گفت: «نتایج جنگ و برتری کامل ارتش ایران، مسیر جنگ و رویدادهای منطقه را تغییر داده و نه تنها محبوبیت صدام را از بین برده، بلکه باعث شده تا در داخل عراق نیز حرکت‌های جدی و خطرناکی علیه وی به وجود آید و آینده او را نامعلوم سازد.»^(۴۴)

۵۴۰

عراق هم‌زمان با تلاش برای بازگشایی خط لوله انتقال نفت خود از مسیر سوریه، در صدد است میزان صدور نفت از طریق خط لوله ترکیه را افزایش دهد.

خبرگزاری عراق گزارش داد معاون وزارت نفت این کشور ضمن انتقاد از اقدام سوریه در بستن خط لوله‌ای که نفت عراق را به کرانه دریای مدیترانه منتقل می‌کند، اعلام کرد که از سازمان کشورهای عربی صادرکننده نفت اوپک خواسته است تا در این مورد حکمیت کند. رادیو صدای آمریکا با اعلام این خبر خاطر نشان کرد: «سوریه که در جنگ ایران و عراق جانب رژیم اسلامی را گرفته است، در ماه آوریل [۲۱ فروردین سال جاری]، خط لوله انتقال‌دهنده نفت عراق به کرانه دریای مدیترانه را بست.»^(۴۵)

از سوی دیگر، روزنامه ملیت (چاپ آنکارا) نوشت: «براساس موافقت‌نامه‌ای که اخیراً بین ترکیه و عراق منعقد شده، میزان صدور نفت عراق از طریق خط لوله ترکیه از ۲۵ میلیون تن به ۳۵ میلیون تن افزایش خواهد یافت.»^(۴۶)

۵۴۱

هیئت‌های اعزامی ایران به کشورهای افریقایی ضمن تشریح مواضع ایران در جنگ تحمیلی، در صدد جلب نظر کشورهای عضو جنبش عدم‌تعهد برای تغییر محل اجلاس آتی سران این کشورها هستند. اغلب اعضای این جنبش خواهان یافتن راه‌حلی برای تغییر محل برگزاری اجلاس در جلسه وزیران امور خارجه جنبش در هاوانا شدند.

به نوشته روزنامه کیهان، کامیاب سرپرست یکی از هیئت‌های اعزامی وزارت امور خارجه ایران، پس از سفر به زامبیا، زیمبابوه، کنگو و آنگولا، عصر امروز، وارد اسپانیا شد. وی در مصاحبه‌ای هدف از سفر به کشورهای افریقایی را با توجه به عضویت آنان در جنبش عدم‌تعهد، تسلیم پیام وزیر امور خارجه ایران به وزیران امور خارجه این کشورها و تشریح مواضع ایران در جنگ با عراق، دفاع از انقلاب اسلامی و تعقیب متجاوز تا تحقق کامل شرایط خود و تغییر محل برگزاری هفتمین اجلاس سران کشورهای عضو جنبش عدم‌تعهد از بغداد به محلی دیگر، اعلام کرد. کامیاب گفت: «مقامات تمامی کشورهای مورد بازدید، مواضع انقلابی و ضدامپریالیستی جمهوری اسلامی ایران را کاملاً تأیید کردند و به‌ویژه قطع صدور نفت و قطع ارتباط با رژیم غاصب افریقایی جنوبی را کمک مؤثر و عملی به مردم محروم افریقا دانستند و علاقه زیادی به گسترش روابط اقتصادی و سیاسی با جمهوری اسلامی ایران داشتند.» وی افزود: «اکثر این کشورها بر تجاوز عراق به خاک اسلامی میهن ما صحه گذاشتند و در این رابطه سپردن ریاست جنبش عدم‌تعهد به فرد متجاوز و وابسته را نادیده گرفتن اهداف جنبش و تضعیف آن دانستند و خواهان پیدا کردن راه‌حلی برای تغییر محل کنفرانس بغداد در هاوانا شدند.»

هیئتی دیگر از وزارت امور خارجه ایران نیز که به سرپرستی لواسانی در حال بازدید از کشورهای افریقایی است، امشب وارد لاگوس پایتخت نیجریه شد و با وزیر امور خارجه این کشور ملاقات و درباره مواضع ایران در منطقه گفت‌وگو کرد. در این ملاقات، وزیر امور خارجه نیجریه ضمن استقبال از گسترش روابط دو کشور و تأیید مواضع ایران در جنگ با عراق گفت ایران باید از تمامیت ارضی خود دفاع کند.^(۴۷)

۵۴۲

در آستانه جلسه وزیران امور خارجه کشورهای عضو جنبش عدم‌تعهد،* رئیس‌جمهور کوبا با اعضای هیئت صلح این جنبش درباره جنگ ایران و عراق گفت‌وگو کرد. پیام دعوت رئیس‌جمهور عراق برای شرکت در اجلاس آتی سران این جنبش در بغداد نیز تسلیم رؤسای جمهور کوبا، گینه و پادشاه مراکش شد.

فیدل کاسترو رئیس‌جمهور کوبا، که هم‌اینک ریاست جنبش عدم‌تعهد را برعهده دارد، امروز با اعضای هیئت صلح این جنبش که برای پایان‌دادن به جنگ ایران و عراق تلاش می‌کنند، دیدار و گفت‌وگو کرد.^(۴۸)

سعدون حمادی وزیر امور خارجه عراق نیز پس از تسلیم پیام دعوت صدام حسین به احمد سکوتوره رئیس‌جمهور گینه و رئیس کمیته صلح سازمان کنفرانس اسلامی، برای حضور در هفتمین اجلاس سران جنبش عدم‌تعهد^(۴۹) امروز وارد هاوانا شد و در ملاقات با فیدل کاسترو پیام دعوت صدام حسین را تسلیم وی کرد. حمادی پس از این ملاقات گفت که مسائل جنگ عراق و ایران و مسائلی را که قرار است در اجلاس بغداد مورد بحث قرار گیرد، با رئیس‌جمهور کوبا در میان گذاشته است. وزیر امور خارجه عراق همچنین در دیدار با همتای کوبایی خود، که رئیس جلسه آتی وزیران امور خارجه کشورهای غیرمتعهد است، درباره موضوعات مورد نظر برای بحث در این جلسه گفت‌وگو کرد.^(۵۰)

در همین حال، حامد علوان وزیر مشاور در امور خارجی عراق هم امروز وارد ریاض شد و پیام دعوت صدام حسین از ملک حسن پادشاه مراکش برای شرکت در اجلاس بغداد را به نخست‌وزیر مراکش تسلیم کرد.^(۵۱)

۵۴۳

درگیری هواداران ایران و عراق در بیروت تعدادی کشته و مجروح برجای گذاشت. رادیو بی‌بی‌سی در اخبار فارسی امروز خود از درگیری خیابانی گروهی از شیعیان هوادار ایران به نام

* این اجلاس قرار است فردا در هاوانا آغاز به کار کند.

امل با گروهی از هواداران عراق در شب گذشته و بامداد امروز در غرب بیروت، خبر داد و گفت: «در این زدوخورده حداقل ۶ نفر کشته و ۴۰ نفر مجروح شدند و پاسداران صلح سوری برای خاتمه دادن به این درگیری مداخله کردند.»^(۵۲)

راديو امريکا نيز با اعلام اين خبر گفت: «اعضای جنبش هوادار رژیم اسلامی یعنی امل و شاخه لبنانی حزب بعث عراق با توپ، راکت و مسلسل به جان یکدیگر افتادند و بخشی بزرگ از غرب بیروت را فلج کردند.»^(۵۳)

منابع و مأخذ روزشمار ۱۳۶۱/۳/۱۱

۱. سند شماره ۷۹۰۸ مرکز مطالعات و تحقیقات جنگ: گزارش نویسه‌ای واحد اطلاعات عملیات سپاه در قرارگاه کربلا، شماره ۴۰، ۱۳۶۱/۳/۱۶، ص ۲؛ و - سند شماره ۷۸۷۸ مرکز مطالعات و تحقیقات جنگ: گزارش نویسه‌ای رکن ۲ نیروی زمینی ارتش در قرارگاه کربلا، شماره ۵۰۲، ۱۳۶۱/۳/۱۱، صص ۱ و ۵ و - سند شماره ۷۸۹۱ مرکز مطالعات و تحقیقات جنگ: گزارش نویسه‌ای رکن ۲ نیروی زمینی ارتش قرارگاه کربلا، شماره ۵۰۳، ۱۳۶۱/۳/۱۲، ص ۱.
۲. واحد مرکزی خبر صداوسیما جمهوری اسلامی، بولتن رادیوهای بیگانه، ۱۳۶۱/۳/۱۱، ص ۱، رادیو بغداد، ۱۳۶۱/۳/۱۱.
۳. سند شماره ۴۰۶۴۰ مرکز مطالعات و تحقیقات جنگ: فرماندار دهلران، ۱۳۶۱/۳/۱۳؛ و - سند شماره ۷۹۱۹ مرکز مطالعات و تحقیقات جنگ: بولتن اطلاعاتی واحد طرح و برنامه عملیات ستاد مرکزی سپاه، شماره ۲۱، ۱۳۶۱/۳/۱۱، ص ۱.
۴. سند شماره ۷۸۸۷ مرکز مطالعات و تحقیقات جنگ: گزارش نویسه‌ای اطلاعاتی اداره دوم (فرماندهی اطلاعات) ستاد مشترک ارتش، شماره ۷۳، ۱۳۶۱/۳/۱۱، ص ۸ و - سند شماره ۷۸۹۱ مرکز مطالعات و تحقیقات جنگ، پیشین، ص ۲؛ و - روزنامه جمهوری اسلامی، ۱۳۶۱/۳/۱۲، ص ۲.
۵. سند شماره ۲۵۶۲۶۲ مرکز مطالعات و تحقیقات جنگ: شهربانی خوزستان، ۱۳۶۱/۳/۱۲.
۶. خبرگزاری جمهوری اسلامی، نشریه گزارش‌های ویژه، شماره ۷۴، ۱۳۶۱/۳/۱۲، خبرگزاری جمهوری اسلامی به نقل از بخش عربی رادیو صوت الجماهير، ۱۳۶۱/۳/۱۱.
۷. سند شماره ۴۲۸۴۸ مرکز مطالعات و تحقیقات جنگ: تلفن گرام سپاه منطقه ۷ به ستاد مرکزی سپاه، ۱۳۶۱/۳/۱۲.
۸. روزنامه جمهوری اسلامی، ۱۳۶۱/۳/۱۳، ص ۲.
۹. روزنامه کیهان، ۱۳۶۱/۳/۱۲، ص ۱۴.
۱۰. روزنامه کیهان، ۱۳۶۱/۳/۱۱، ص ۱۳.
۱۱. سند شماره ۵۷۸۰۴ مرکز مطالعات و تحقیقات جنگ: تلفن گرام اداره اطلاعات شهربانی به نخست‌وزیری، ۱۳۶۱/۳/۱۱.
۱۲. واحد مرکزی خبر صداوسیما جمهوری اسلامی، بولتن رادیوهای بیگانه، ۱۳۶۱/۳/۱۲، ص ۱۶، رادیو اسرائیل به نقل از رادیو بغداد، ۱۳۶۱/۳/۱۲.
۱۳. روزنامه جمهوری اسلامی، ۱۳۶۱/۳/۱۳، ص ۲.
۱۴. سند شماره ۴۲۵۷۹۶ مرکز مطالعات و تحقیقات جنگ: معاونت سیاسی و اجتماعی وزیر مشاور در امور اجرایی، ۱۳۶۱/۳/۱۳، صص ۷ - ۱.
۱۵. روزنامه اطلاعات، ۱۳۶۱/۳/۱۲، ص ۲.
۱۶. مؤسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی^(ره)، صحیفه امام (مجموعه آثار امام خمینی^(ره))، جلد ۱۶، تهران: مؤسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی^(ره)، صص ۲۸۳ - ۲۷۷.
۱۷. روزنامه کیهان، ۱۳۶۱/۳/۱۲، ص ۱۴.
۱۸. روزنامه اطلاعات، ۱۳۶۱/۳/۱۱، ص ۳.
۱۹. روزنامه اطلاعات، ۱۳۶۱/۳/۱۲، ص ۴.
۲۰. خبرگزاری جمهوری اسلامی، نشریه خبرها و گزارش‌ها (جهان در ۲۴ ساعت گذشته)، شماره ۵۸، ۱۳۶۱/۳/۱۳، صص ۴ - ۱، هاوانا - خبرگزاری جمهوری اسلامی، ۱۳۶۱/۳/۱۲.
۲۱. روزنامه اطلاعات، ۱۳۶۱/۳/۱۲، ص ۲.
۲۲. خبرگزاری جمهوری اسلامی، نشریه گزارش‌های ویژه، شماره ۷۴، ۱۳۶۱/۳/۱۲، صص ۱۹ و ۲۰، آنکارا - خبرگزاری جمهوری اسلامی، ۱۳۶۱/۳/۱۱.
۲۳. همان، ص ۳، بیروت - خبرگزاری کویت، ۱۳۶۱/۳/۱۱.
۲۴. روزنامه جمهوری اسلامی، ۱۳۶۱/۳/۱۲، ص ۲.
۲۵. روزنامه اطلاعات، ۱۳۶۱/۳/۱۱، ص ۲.
۲۶. سند شماره ۷۹۰۵ مرکز مطالعات و تحقیقات جنگ: گزارش نویسه‌ای اداره دوم (فرماندهی اطلاعات) ستاد مشترک ارتش، شماره ۷۶، ۱۳۶۱/۳/۱۴، ص ۳.
۲۷. واحد مرکزی خبر صداوسیما جمهوری اسلامی، بولتن رادیوهای بیگانه، ۱۳۶۱/۳/۱۱، ص ۱۶، رادیو اسرائیل، ۱۳۶۱/۳/۱۱.
۲۸. همان، ص ۱۳، رادیو بی‌بی‌سی، ۱۳۶۱/۳/۱۱.
۲۹. همان، صص ۱۲ و ۱۵، رادیو بی‌بی‌سی، ۱۳۶۱/۳/۱۱.

۳۰. روزنامه کیهان، ۱۳۶۱/۳/۱۲، ص ۱۶.
۳۱. واحد مرکزی خبر صداوسیما جمهوری اسلامی، بولتن رادیوهای بیگانه، ۱۳۶۱/۳/۱۱، صص ۱۷ و ۱۸، رادیو اسرائیل، ۱۳۶۱/۳/۱۱.
۳۲. خبرگزاری جمهوری اسلامی، نشریه گزارش‌های ویژه، شماره ۷۵، ۱۳۶۱/۳/۱۳، ص ۳، پوشهر - خبرگزاری جمهوری اسلامی، ۱۳۶۱/۳/۱۲.
۳۳. واحد مرکزی خبر صداوسیما جمهوری اسلامی، بولتن رادیوهای بیگانه، ۱۳۶۱/۳/۱۱، ص ۵، رادیو صدای آمریکا، ۱۳۶۱/۳/۱۱.
۳۴. همان، ص ۱۷، رادیو اسرائیل، ۱۳۶۱/۳/۱۱.
۳۵. همان، ص ۱۷، رادیو اسرائیل، ۱۳۶۱/۳/۱۱.
۳۶. همان، ص ۸، رادیو بی‌بی‌سی، ۱۳۶۱/۳/۱۱.
۳۷. روزنامه کیهان، ۱۳۶۱/۳/۱۱، ص ۱۶.
۳۸. واحد مرکزی خبر صداوسیما جمهوری اسلامی، بولتن رادیوهای بیگانه، ۱۳۶۱/۳/۱۱، ص ۴، رادیو صدای آمریکا، ۱۳۶۱/۳/۱۱.
۳۹. همان، ص ۱۲، رادیو بی‌بی‌سی، ۱۳۶۱/۳/۱۱.
۴۰. همان، صص ۲ و ۳، رادیو صدای آمریکا، ۱۳۶۱/۳/۱۱.
۴۱. همان، صص ۷، ۸ و ۱۱، رادیو بی‌بی‌سی، ۱۳۶۱/۳/۱۱.
۴۲. همان، صص ۷، ۸ و ۱۱، رادیو بی‌بی‌سی، ۱۳۶۱/۳/۱۱.
۴۳. خبرگزاری جمهوری اسلامی، نشریه خبرها و گزارش‌ها (جهان در ۲۴ ساعت گذشته)، شماره ۵۹، ۱۳۶۱/۳/۱۶، ص ۳، پاریس - خبرگزاری جمهوری اسلامی، ۱۳۶۱/۳/۱۵.
۴۴. خبرگزاری جمهوری اسلامی، نشریه خبرها و گزارش‌ها (جهان در ۲۴ ساعت گذشته)، شماره ۵۸، ۱۳۶۱/۳/۱۳، ص ۲۰، نقل از سفارت ایران در ورشو.
۴۵. واحد مرکزی خبر صداوسیما جمهوری اسلامی، بولتن رادیوهای بیگانه، ۱۳۶۱/۳/۱۱، ص ۷، رادیو صدای آمریکا، ۱۳۶۱/۳/۱۱.
۴۶. خبرگزاری جمهوری اسلامی، نشریه گزارش‌های ویژه، شماره ۷۴، ۱۳۶۱/۳/۱۲، ص ۲۷، آنکارا - خبرگزاری جمهوری اسلامی، ۱۳۶۱/۳/۱۱.
۴۷. روزنامه کیهان، ۱۳۶۱/۳/۱۱، ص ۲.
۴۸. واحد مرکزی خبر صداوسیما جمهوری اسلامی، بولتن رادیوهای بیگانه، ۱۳۶۱/۳/۱۱، ص ۷، رادیو صدای آمریکا، ۱۳۶۱/۳/۱۱.
۴۹. خبرگزاری جمهوری اسلامی، نشریه گزارش‌های ویژه، شماره ۷۴، ۱۳۶۱/۳/۱۲، صص ۲۶ و ۲۷، تهران - خبرگزاری جمهوری اسلامی، ۱۳۶۱/۳/۱۱.
۵۰. خبرگزاری جمهوری اسلامی، نشریه گزارش‌های ویژه، شماره ۷۵، ۱۳۶۱/۳/۱۳، ص ۳، تهران - خبرگزاری جمهوری اسلامی، ۱۳۶۱/۳/۱۲.
۵۱. همان، ص ۴، رباط - خبرگزاری فرانسه، ۱۳۶۱/۳/۱۱.
۵۲. واحد مرکزی خبر صداوسیما جمهوری اسلامی، بولتن رادیوهای بیگانه، ۱۳۶۱/۳/۱۱، ص ۱۵، رادیو بی‌بی‌سی، ۱۳۶۱/۳/۱۱.
۵۳. همان، ص ۷، رادیو صدای آمریکا، ۱۳۶۱/۳/۱۱.